

Araştırma Makalesi/ Research Article

Manor Toprak Siteminin Temel Kavramlarından Hide ve Sulung'un Kökeni

Sultan Gürsoy*

(ORCID: 0000-0002-7689-0121)

Makale Gönderim Tarihi
10.09.2024

Makale Kabul Tarihi
17.02.2025

Atf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Gürsoy, S., "Manor Toprak Siteminin Temel Kavramlarından Hide ve Sulung'un Kökeni", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/1 (Mart 2025): 495-515.

APA: Gürsoy, S. (2025). v. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 495-515.

Öz

Sulung köken ve anlam bakımından Anglo-Sakson İngiltere'sinde kullanılan, "gavelkind, villainage, wergeld" gibi orijinal kavramlar arasında yer almayı hak etmektedir. Bede'den, eski İngiliz arazi kitaplarından, Domesday'den ve diğer kaynaklardan bildiğimiz gibi arazi, hanelerin veya ailelerin tipik mülkleri olarak parsellenip ve *hide* veya *hiwec* olarak adlandırılmaktadır. *Hide* veya *hiwec*, Anglo-Sakson İngiltere'sinde yaygın olarak kullanılan arazi kavramlarıdır. Bu kavramlar bir ailenin geçimlik mülkünü temsil etmektedir. Yani Erken Orta Çağ da bir ailenin hem aynî türden vergisini ödemesini sağlayan hem de kendi yiyecek ihtiyaçlarını karşıladıkları arazi ölçüsüyüdü. Bu ölçü bölgelere ve nüfus yoğunluğuna göre değişmekteydi. Ancak antik tüzük koleksiyonlarında arazi bilgi kayıtları çok net olan Kent belgelerinde *hide* yerine başka bir kavram kullanılmıştır. Bu belgelerde bir ailenin geçimini sağlayacak arazilerin *yorke* adı verilen alt bölümünde dört *yorke*'un bir *sulung*'a eşit olduğunu gösteren özel bir hesaplama yapılmaktadır. Yani dört *yorke* bir *sulung*'a eşittir. *Sulung* ve *hide*

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, griyagmur14@gmail.com.
PH. D., Independent Researcher, Türkiye.

kavramları genel anlamda birbirlerinin yerine kullanılabilir. Ancak zamanla *hide* ve *sulung* kavramlarının kullanımları ve buna bağlı olarak da anlamlarında değişimler olmuştur. Buna rağmen *hide* ve *sulung* başından beri tarımla ilgili kavramlardır ve bir ailenin geçimlik arazilerini ifade ederler. Bu çalışmada *hide* ve *sulung* kavramlarının kökeni ve anlamlarının tarihî gelişimi, birincil kaynaklara dayalı olarak özgün bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hide, Sulung, Orta çağ, Anglo-Sakson, İngiltere.

Origins of the Hide and Sulung: One of the Basic Concepts of the Manor Land System

Abstract

In terms of origin and meaning, Sulung is worthy of inclusion among the original concepts used in Anglo-Saxon England, such as "gavelkind, villainage, wergeld". As evidenced by Bede, Old English land books, Domesday, and other sources, land was parceled out and called hides or hiwiecs, typically holdings of households or families. The concept of hide or hiwiec is a land concept widely used in Anglo-Saxon England. These concepts represent a family's subsistence property. In other words, in the early Middle Ages, the size of the landholding enabled a family to both pay taxes in kind and meet their own food needs. This measure varies according to regions and population density. However, in the Kent documents, whose land information records are very clear in the ancient charter collections, another concept was used instead of hide. In these documents, a special calculation is made showing that four yorke is equal to one sulung in the subsection of the land that will provide a family's livelihood, called yoke. Therefore, four yokes equal one sulung. The concepts of sulung and hide can generally be used interchangeably. However, over time, the use of the concepts of hide and sulung and their meanings have changed accordingly. Nevertheless, the concepts of hide and sulung are rooted in agricultural practices and refer to a family's subsistence land. This study presents an original analysis of the origin of the concepts of hide and sulung and their historical evolution.

Keywords: Hide, Sulung, Medieval, Anglo-Saxon, England.

Giriş

Anglo-Saksonlar, İngiltere'ye geldiklerinde güçlü kabileler işgal ettikleri bölgelerde Kent, Doğu Sakson, Doğu Angles, Northumbria, Mercia, Batı Sakson ve Wessex krallığı olmak üzere yedi krallık kurdular. Ancak bu krallıkların hepsi birbirinden tam olarak bağımsız değillerdi.

Heptarchy olarak adlandırılan bu sistemde dönemine göre güçlü krallığın kralı *Bretwalda* unvanıyla diğer krallar üzerinde söz sahibiydi. Bu yedi krallık içinde Kent krallığı diğerlerinden farklıdır. Bu bölgeye yerleşen Germen kabileleri Jütlerdi. Buradaki *manor* toprak sisteminde kullanılan bazı kavramlar diğer krallıklardan farklıdır. Bunlardan birisi çalışmamızın da konusunu oluşturan *sulung*dur. Diğer krallıklarda "aile toprağı" anlamında *hide* kullanılırken, Kent'te *sulung* kullanılmıştır. Neden böyle bir kavram farklılığı ortaya çıkmıştır, *sulung* ve *hide* aynı mı yoksa farklı kavramlar mı? Çalışmamızın ayrıntısında bu konulara değineceğiz.

Bu konulara geçmeden önce *manor* hakkında kısaca bilgi vermemiz konunun anlaşılması açısından önemlidir. Anglo-Sakson İngiltere'de kullanılan toprak sisteminin adı *manor*dur. Bu sistem ekonomik bir birimdir. *Manor* mülkünün merkezi olan *township*te lordun evi, kiracıları ve kiracıların kullanması için inşa ettirdiği kilise vardır. Bunların dışında lorda her yıl vergilerini aynı olarak ödeyen özgür ve hizmetine bağlı kiracıların evleri bulunmaktadır. Yani *manor* ile kastedilen şey vergilerin ödendiği, lord mahkemelerinin kurulduğu ve lordun kaldığı evdi.

Manor ekonomik bir birim olsa da aynı zamanda Anglo-Saksonların ve Jütlerin İngiltere'ye yerleşmelerinde önemli bir rol oynayan idari ve askeri bir sistemdi. Anglo-Saksonların, *hundred* ve *shire* gibi askeri yerleşim yerlerini İngiltere'ye geldikten sonra vergilerin daha kolay toplanmasını sağlayan idari merkezlere dönüştüler. Yeni gelen istilacılar ve yerli Kelt halkı geleneklerini birleştirerek hem siyasi hem de ekonomik bir sistem kurdular. Kurulan bu sistemin temelini toprak oluşturmaktaydı. Bu durum toplumdaki herkesin statüsünün sahip olduğu toprakla belirlenen bir sistemin oluşmasını sağladı.

Anglo-Sakson İngiltere'de oluşturulan *manor* toprak sistemi, ilk başlarda akrabalık ilişkisine, toplumun gelenek ve göreneklerine göre yürütülen siyasi ve hukuk sistemine dayanmaktaydı. Toplumun en kaçınılmaz ve doğal birlikteliği aileden yayılan akrabalık tarafından sağlanmaktadır. Anglo-Sakson toplumunda akrabalık ilişkileri Keltler ve Romalılara göre daha gevşek bir yapıya sahipti. Toplumun gelişiminde agnatik klan organizasyonu daha az etkilidir. Organizasyon bireylerin güçlü birlikteliğine ve birçok önemli açıdan hareket özgürlüklerine geniş kapsamlı sınırlamalar getiriyordu. Yani Anglo-Sakson toplumunun ana yapısı agnatikti.

Zamanla toplumun ihtiyaçları değıştikçe güçlü bir siyasi otoriteye ve daha bireysel ilişkilere ihtiyaç duyuldu. Diğer taraftan güçlü düşmanların (Vikingler, Normanlar) çıkmasına bağlı olarak düzenli orduya ihtiyaç arttı. Bu gelişmeler doğrultusunda kabile ve akrabalık ilişkileri giderek daha fazla düzensizleşiyordu. Bu önemli dönüşüm sonucunda farklı sosyal sınıflar ortaya çıkmakta ve eski kavramlar içinde yeni tanımlar aranmaktadır. Çalışmamızın konusunu oluşturan *hide* ve *sulung* kavramları da *manor* toprak sistemini ve toplumsal yapısını anlatan önemli kavramlardır. Bu kavramların anlamları da yukarıda bahsettiğimiz gelişmeler doğrultusunda zaman içinde farklılık göstermiştir. Çalışmamızda *hide* ve *sulung* kavramlarının kökenlerini ve anlamlarının değışme sürecini inceleyeceğiz.

Kullandığımız kaynakları kısaca özetlemek çalışma dilinin anlaşılması açısından önemlidir. Birincil kaynaklarımız, Orta Çağ Latincesi kullanılarak kaleme alınan dönem kaynaklarıdır. Anglo-Sakson tarihinin en önemli orijinal referanslarından biri olarak kabul edilen Bede'nin "Ecclesiastical History of the English Nation" adlı eseri çalışmamızın en değerli kaynağıdır. Eser, İngiltere'nin dini, siyasi tarihini ele almaktadır, Julius Ceasar zamanından başlar ve 731 yılında tamamlanır. Bir diğer önemli eserimiz, "The Laws of the Earliest English Kings'dir". Eserde, Kent kralı Aethelberht (560-616), Wessex kralı Ine (689-726) gibi en eski Anglo-Sakson krallarının çıkardığı yasalarda dahil bütün Anglo-Sakson krallarının yasaları toplanmıştır. Çalışmamızın konusuyla doğrudan bağlantılı bir diğer kaynağımız "A Hand-Book to the Land Charters and Other Saxon Documents" adlı eserdir. Eserde, Anglo-Sakson dönem de kullanılan toprak imtiyazları ve bu imtiyazların kimlere verildiğine dair değerli bilgiler bulunmaktadır. "Cartularium Saxonicum" adlı eserde Anglo-Sakson dönemden günümüze ulaşan en eski tüzüktür. VII. yüzyılda yazılan "The Tribal Hidage" adlı eser bize Keltlerin kabile yaşamalarını ve sonrasında Anglo-Saksonlar geldikten sonra İngiltere toplumunda ve ekonomik hayatında yaşanan değışimleri göstermesi bakımından önemlidir. F. W. Maitland'ın "Domesday Book and Beyond" adlı eseri bu dönemde kullanılan *manor* toprak sisteminin hukuksal yönlerini anlatmaktadır. "Codex Diplomaticus" adlı eser Kent kralı Aethelberht döneminde Fatih William'a (1066 Norman işgali) kadar olan Anglo-Sakson tüzükleri, arazi izinleri ve toprak imtiyazı alanları kaydeden İngiltere'nin erken Orta Çağ belgelerinden oluşmaktadır. Eser, 1839 ve

1848 yılları arasında editör J. M. Kemble tarafından altı cilt olarak yayınlanmıştır. Ayrıca konuyla ilgili Thurneysen, R., "Aus dem irischen Recht I: das Unfrei-Lehen" (İrlanda Hukuku I: Özgür Olmayan Feodal Sistem), Liebermann, Felix, "Die Gesetze der Angelsachsen" (Anglo-Sakson Yasaları), Schlesinger, Walter, "Herrschaft und Gefolgschaft in der germanisch-deutschen Verfassungsgeschichte" (German-Alman Anayasal Tarihinde Yönetim ve Sadakat) gibi Almanca, Lot, Ferdinand, "Nouvelles recherches sur l'impôt foncier et la capitation personnelle sous le Bas-Empire" (Geç İmparatorluk Döneminde Arazi Vergisi ve Kişisel Arazi Vergisi Üzerine Yeni Bir Araştırma), Émile, Benveniste, "Le Vocabulaire des institutions indo-européennes" (Hint-Avrupa Kurumları Sözlüğü) gibi Fransızca ve Aston, T. H., "The Origins of the Manor in England" (İngiltere'de Manorun Kökeni), Bethurum, Dorothy, "Six Anonymous Old English Codes" (Altı Anonim Eski İngiliz Yasaları) gibi İngilizce ikincil kaynaklarda kullanılmıştır.

Hide'in Kökeni

*Hide*in kökeni; belirli bir statü sistemine bağlı, bir akrabalık biçiminin bölgesel ifadesidir. Burada öne süreceğimiz teori bu bağlamdadır. Ancak bu açıkça varsayımsal bir teoridir. Tarih öncesi döneme ilişkin, tarihî kanıtlara dayanan bir teoridir. Bunu destekleyen argümanlar yalnızca olası sonuçlara yol açabilir. Sorun, Maitland'ın gösterdiği gibi yalnızca erken dönem İngiliz tarihinin tüm büyük sorularına karşı değil, Batı Avrupa toplumunun kökenleri sorunsalı üzerine de bizi düşünmeye sevk etmektedir. Hristiyanlık öncesi dönemin son yüz yılında, Batı Avrupa, Roma İmparatorluğunun yanı sıra, iki Hint-Avrupa dil grubunun (German ve Kelt) dallarını konuşan halkların egemenliği altındaydı. Büyük ihtimalle Germence ve Keltçe konuşanlar birkaç yüzyıldır komşuydular. Dilleri, teknolojiden siyasi örgütlenmeye kadar uzanan bir sosyal etkileşimin kanıtlarını barındırmaktadır. Diller, toplumun aynasıdır. Diller, yalnızca sosyal sınıflandırma ve tanımlama sistemlerini içermekle kalmazlar aynı zamanda dillerdeki değişiklikler, toplumların değişme süreçlerinin bir parçasıdır. Dillerdeki bu değişimi bize karşılaştırmalı filoloji gösterir. Ancak filoloji dillerin bütününe yeniden inşa etmez, ana hatlarını ortaya çıkarır ve eski dillerin sözcük daracığının bazı kısımlarını yeniden oluşturur. Tarihsel dönemlerde *hide*, krallık ve lordluklarda kiralardan ve hizmetlerin vergilendirilmesi için bölgesel bir birim olarak

ortaya çıktı. *Hide* bu kullanımı İngiltere’de yedinci yüzyıla kadar geriye gider ve on *hidedan* yiyecek vergisi alınır. Yani on *hide* ekilebilir tarlası olan bir köylü bunun üç *hideni* aynî vergisi için eker¹.

Hide ve malikane, krallar ve lordlar tarafından kullanılması, bu arazi ölçü sisteminin kraliyet veya senyörlük idaresinin bir ürünü olduğu anlamına gelmez. Anglo-Saksonlar, yönettikleri toplumun eskiden beri kullandıkları arazi birimini kullanmışlar ve yeni bir birim oluşturmamışlardır. *Hide*, Roma İmparatorluğu’nun bir mirası değildi. Ancak imparatorluğun idarî veya kurumsal geleneklerinden etkilenmeyen bir ülke olan İrlanda’da bir *hide* biçiminin var olduğu tartışılacaktır. Diğer taraftan geç Roma İmparatorluğu’ndan bu yana sürekliliğini korumuş olma ihtimali var. Romalı yöneticiler İngiltere’ye geldiklerinde, büyük ihtimalle yerli halkın kullandığı vergilendirme sistemini kullandılar. Bu da Romalıların sadece malikanedan yararlandıklarını gösterir. Başka bir deyişle onu ortaya çıkarmadıkları anlamına gelmektedir. O zaman *hide*, Romalıların getirdikleri bir birim değil, Keltlerin eskiden beri kullandıkları bir birim olarak ortaya çıkmıştır².

*Hide*in kökenine ilişkin bir araştırma için en iyi başlangıç noktaları Anglo-Sakson ve eski İrlanda yasalarıdır. Anglo-Sakson yasaları, Germen halkının yerel dilde yazılan ilk ve tek yasalarıdır. Tam da bu nedenle, son zamanlarda erken Germen toplumlarında akrabalığın doğasına ilişkin bir tartışmanın merkezinde yer alırlar. Yerel dilde olmaları, karşılaştırmalı filolojinin kullanabileceği uygun materyali sağlamaktadır. Eski İrlanda yasaları da yerel dildedir ve erken orta çağ Avrupa yasaları arasında hem en kapsamlısı hem de en az incelenen yasa olma avantajına sahiptir. Yedinci yüzyılda İrlanda da ve İngiltere’de *hidela* ilgili bazı fikirler veya varsayımlar bulunmaktadır. Bunlar bir araya getirildiğinde bir *hide* teorisi oluştururlar. Bu teori arkaiktir yani toplumun en eski geleneğinde bulunmaktadır ancak hala geçerliliğini korumaktadır. Teori üç ana temele dayanır; *hide*in bir ailenin toprağı olduğu, sıradan özgür insanın (*ceorl*) toprağı ve tek sabanla işlenen toprak olduğudur.

¹ “The Laws of King Ine”, mad. 70:1, Attenborough, s. 59; Bede, *a. g. e.*, Book I, chapter XXV, Book II, chapter IX, Book III, chapter IV, XXIV.

² Ferdinand Lot, *Nouvelles recherches sur l’impôt foncier et la capitation personnelle sous le Bas-Empire*, Paris, 1955, s. 78-89.

Üç ana temele dayanan teoriden birincisi, *hide* bir ailenin arazisidir. Bede'nin bu "terra unius familiae" (aile toprağı) ifadesi, uzun zamandır çok değerli bir kanıt olarak kabul edilmektedir ancak bize ne tür bir ailenin toprağı olduğunu ifade etmemektedir. Maitland, 120 dönümlük arazinin yaklaşık olarak tipik bir köylü ailesinin mülkü olabileceğini açıklamaya çalışırken, bu ailenin evli erkek kardeşleri ve hatta evli kuzenleri içerebileceğini de öne sürer; Bede'nin ailesi ise evli bir çift, onların çocukları ve yaşlı veya evlenmemiş akrabalarından oluşan bir çekirdek aile değil de daha ziyade geniş bir aile olduğunu iddia eder³.

Elimizdeki kanıtlar Maitland'ın iddialarını desteklememektedir. Öncelikle aile toprağı için kullanılan kelimeleri ele alalım. *Hide*, *hid* ve *hiwiscipe* bu üç eski İngilizce kelime, sadece Germen dillerinde değil aynı zamanda diğer Hint-Avrupa dillerinde de bulunmaktadır. Bu üç eski İngilizce kelimeyi karşılaştırmalı olarak incelemek bu kelimelerin orijinalliklerinden emin olmamızı sağlar. Hint-Avrupa kökü *kei-*, Sanskritçe *sete* ile aynı kökenli olan Yunanca *Keitai'*de görülür. Bu kökten gelen, biri -w-, diğeri -m- son ekli iki oluşum, Germen lehçelerine çok sayıda kelime sağlar ve grup olarak açıkça tanımlanmış bir anlam aralığını kapsar. -W- son ekine sahip grupta örneğin eski İngilizce *hiwung* "evlilik", *hiwian* "evlenmek", eski İskandinav dilinde *hyski*, eski yüksek Almancada *hiwiski* "aile" (eski İngilizce *hiwisc* "hide" ile doğrudan aynı kökenlidir) vardır. Eski yüksek Almanca *hiwo* "koca", *hiwa* "karı", Gotik *heiwa-fruja* "aile reisi", eski İskandinav dilinde *hy-byli* "çiftlik, ev", *hy-nott* "düğün gecesi". Diğer Hint-Avrupa dillerindeki buna karşılık gelen oluşumlar arasında Latince *civis* "vatandaş" (*keiwos*'tan) ve -w- ek grubundaki Sanskritçe *seva* "sevgili", Yunanca *koimao* "yatmak (birlikte?)" ve eski İrlanda *coim* "çekici, sevimli"⁴.

Bu kelimelere dair inceleme kanıtlarından çıkarılacak iki temel sonuç vardır. Birincisi, Germen dilindeki anlam aralığı diğer Hint-Avrupa dillerine göre daha sınırlıdır. Germen dilinde karı-kocanın cinsel ilişkisine odaklanırlar, diğer dillerde cinsel ilişki o kadar belirgin değildir. Eski

³ Maitland, *a. g. e.*, 519.

⁴ Julius Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Munich, 1959, s. 539-540; Benveniste Émile, *Le Vocabulaire des institutions indo-européennes*, Éditions de Minuit, Paris, 1969, s. 335-337; K. Brunner, *Altenglische Grammatik*, Max Niemeyer, 1965, s. 176; A. Campbell, *Old English Grammar*, Oxford, 1959, s. 168-169.

İngilizce de *hæman*, “koca” anlamına gelirken eski Yüksek Almanca da *hiwo*, eski İrlandaca da *ceile* “koca” anlamına gelir ama sadece bu anlamda kullanılmaz aynı zamanda “arkadaş”, “yoldaş” anlamlarında da kullanılmaktadır. İkincisi, diğer Hint-Avrupa dillerinde olduğu gibi Germen dilinde de bu gruptaki bir veya iki kelime, çekirdek aileden daha geniş sosyal birimler için kullanılmasına yol açan, iyi tanımlanmış bir anlam değişikliği göstermektedir. Karı-kocanın yaşadığı ev veya ev için kullanılan kelimelerin kullanımı, eski İskandinav dilindeki *hy-byli* “ev, çiftlik evi” bileşiğinin *hy-nott* “düğün gecesi” ile paralel olan çarpıcı örneğinde olduğu gibi doğal bir uzantısıdır. Aynı anlamsal gelişimin iyi kanıtlanmış örnekleri, İngilizce *town* “kasaba” eski İngilizcedeki *tun*’dan ve Galce de *tref* “kasaba” da eski Galcedeki *treb* “ev, çiftlikten” gelmektedir. Bu dil değişiklikleri, nüfus artışının eski yerleşim birimlerinin boyutunu değiştirmesinin bir sonucudur.

Eski İngilizcedeki *hid*, *hiwisc* ve *hiwscipe* ile kastedilen aile anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileydi. Karı ve kocanın oluşturduğu sosyal bir birimdi. Öte yandan Anglo-Sakson döneminin sonlarında *hide* bir toprak birimi haline geldi. Bu anlam değişikliğinin tarihi dilsel kanıtlarla, bu kez söz dizimiyle de gösterilebilir. Mercia kralı Bertwulf’un (840-852) dokuzuncu yüzyılın ortalarındaki tüzüğünde, *hid* (çoğulu *higida*) sözcüğünün anlamı “dokuz *hidedan* oluşan bir mülk veriyorum” şeklindedir. Bu yapı hem Bede’nin “terra unius familiæ” ifadesine hem de daha önceki Latince tüzük örneğindeki “terram trium cassatorum.... Largitus sum’a” karşılık gelir. Burada *hid*, *familia*, *cassati*’nin toprakları değil, insanları kastettiği açıktır. Daha sonraki yapı, Alfred’in (871-899) hükümdarlığı sırasında yerel dilde yazılmış yasalarda kanıtlanmıştır. Bu örnek, kral Offa’nın (757-796) hükümdarlığı kadar eski bir zamanda ortaya çıkar. Yasalarda sözdiziminin en eski örneği yedinci yüzyılın sonlarına aittir. Görünüşe göre, yasaların geleneksel anlatımında, *hid*, Anglo-Saksonların İngiltere’ye ilk yerleştiklerinde hala eski “çekirdek aile” anlamında kullanılmıştır. Ancak yedinci yüzyılın sonlarında, Wessex’te bir toprak birimi anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu değişiklik daha sonra Northumbria ve Mercia’da da görülmüştür⁵.

⁵ E. Harmer, *Select English Historical Documents of the Ninth and Tenth Centuries*, Cambridge, 1914 s. 5-6; *Cartularium Saxonicum*. Ed. G. Birch, London, 1885, s. 369; “The Laws of King Ine”, mad. 32, Attenborough, s. 47.

Tarihsel kanıtlar da aynı hikâyeyi anlatır. Anglo-Sakson İngiltere'de normal miras türünde (vasiyete dayalı olmayan) en büyük oğul, ebeveynin evini alma hakkına sahiptir. Bede'nin *Historia*'sındaki bir pasaj, Benedict başpiskoposunun ölüm döşeğindeyken keşişleriyle yaptığı konuşmayı aktarıyor. "Başpiskopos oğulları arasında bir karşılaştırma yapıyor. Karşılaştırmanın şartları mirasın oğullar arasında paylaşılması ancak en büyük oğluna ayrıcalıklı muamele göstermektedir". Batı Saksonya kralı Ine'nin yasalarından biri, bu ayrıcalıklı muamelenin ne olduğunu açıklıyor. Kanun; geride dul bir eş ve henüz reşit olmayan bir oğul bırakarak ölen bir adamın durumuna ilişkin kuralları belirlemektedir. Akrabaları, çocuk reşit olana kadar baba evinin yani *frumsto*'un, kelimenin tam anlamıyla "ilk koltuğun (first seat)" sorumluluğunu üstleneceklerdir. İlk koltuk, ilk doğan çocuğun ayrıcalığıdır. Burada ilk doğan erkek çocuk kastedilmekte. Diğer miras alan erke çocuklardan her biri kendi evini kurmaktadır⁶.

Teorinin üç ana temelinden ikincisi ise, *hide*in sıradan bir özgür insanın toprağı olduğudur. "Sıradan özgür insanlar" ifadesini tam olarak tanımlamak zordur ancak bu erken dönem İngiltere ve İrlanda hukukçuları tarafından kullanılan temel fikirlerden birini ifade eder. Her ikisinde de hiyerarşide yukarı doğru ilerledikçe, kanunların tüm yasal hakları atfettiği bir insan sınıfına geliyoruz. Toplum yaşamına tam olarak katılma hakkına sahip insanlar. Bu sınıfın üstünde soylular, altında ise yasal statülerine zarar verecek derecede efendilerine bağımlı bir sınıf bulunmaktadır. Sıradan özgür insanın bağımsızlığı muktedirdir, alt sınıfa mensup adamlar ekonomik olarak efendilerine bağımlıdır. Soyluların ise kendi çiftlikleri dışında, diğer çiftliklerde de toprakları bulunmaktadır. Genel olarak bu türden bir sosyal sistemin mutlaka statik olması gerekmez. Sosyal hiyerarşideki ayrımlar değişiklik gösterir ve bu farklılıklar sıradan özgür insanın (normal freeman) tam olarak yeterli bir tanımını yapmayı imkânsız hale getirdiği gibi toplumların gelişme yönünü şekillendiren değişikliklerin çoğunu da sağlar. Anglo-Saksonlar sıradan özgür insana "ceorl", İrlandalılar ise "boaire" diyorlardı⁷.

⁶ Bede, *Ecclesiastical History*, ed. Charles Plummer, Oxonii, 1896, s. 364; "The Laws of King Ine", mad. 38, Attenborough, s. 49.

⁷Felix Liebermann, "Ceorl", *Die Gesetze der Angelsachsen*, Halle, 1912; *Crith Gablach*, ed. D. A. Binchy, Dublin, 1941, s. 77.

Sıradan özgür insanın yani *ceorlun* altındaki sınıfların da dereceleri bulunmaktadır. Ne tamamen özgür ne de köle olan, bu ikisi arasında bir konuma sahip bir sınıf bulunmaktadır. Bunun altında da tamamen köle olan bir sınıf vardır. Bu yasalardaki köle tanımı Roma doktrinlerinden farklıdır. Roma’da köleler insan yerine sayılmadığı için “bir şey” olarak adlandırılırken, burada “birey” olarak muamele görmektedir. Köle, sadece efendisine bağımlıdır. Özgür insan ile köle arasında kalanlar içinde “yarı-özgür” terimini kullanacağız. Yarı-özgür adamlara Kent’te (Anglo-Saksonlarda) *læt*, İrlanda da *fuidir* denilmektedir⁸.

Yedinci yüzyılda İrlanda’nın hiyerarşik sosyal sınıf sistemi, muhtemelen nüfustaki artışın etkisiyle değişiyordu. İrlanda’daki statü zenginliğe bağlıydı ve bazı akraba toplulukları, üyelerinin statüsünü korumaya yetecek kadar arazi ve stok bulmakta zorlanıyordu. Çünkü bir *boaire* statüsünde dört veya beş kişi mirasçı olabiliyordu ve bunların her birinin aynı zenginliğe sahip olması çok zordu. Bu duruma bir çare olarak statü üzerinde bir değişiklik yapıldı ve sıradan özgür insanlardan daha küçük mülkiyete sahip yeni özgür insan sınıfları yaratıldı⁹. Eski yasa muhtemelen, üyelerine *boaire* rütbesi için gerekli mülkü sağlayamayan bir akrabanın yarı-özgür hale gelmesiydi. Yedinci yüzyıldaki değişikliklerin sonucu olarak, kendine ait toprağı olmayan bir insan hala özgür bir insan olarak kalabilmekteydi. İrlanda’da yedinci yüzyılda zenginlik ile statü arasındaki bağın gevşediği anlamına gelmektedir¹⁰.

Aynı gevşemenin farklı bir şeklinin Wessex’te de yaşandığını görüyoruz. *Hide* sözcüğünün basit bir “aile” yerine standart bir toprak birimi anlamında kullanıldığını, Batı Saksonya kralı Ine’in yedinci yüzyıldaki yasalarında bulunduğunu daha önce görmüştük. Aynı kanunlarda statü ile zenginlik arasındaki ilk gevşemeleri de görüyoruz. Bu iki durum birbirleriyle yakından ilişkilidir. *Ceorl* kelimesi hem “koca” hem de “sıradan özgür insan” anlamına gelir ve bu iki anlam yasalarda birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Örneğin Ine’in, çağdaşı Kent kralı Withred’in yasalarında şöyle diyor:

⁸ Liebermann, *a. g. e.*, s. 93; Tolgahan Karaimamoğlu, *Kara Ölüm*, İstanbul, 2022, s. 201-216.

⁹ Crith Gablach, 6.

¹⁰ R. Thurneysen, “Aus dem irischnen Recht I: das Unfrei-Lehen”, *Zeitschrift für celtische Philologie*, XIV (1923), s. 361-362.

Burada ceorl, hem karısına göre “koca” hem de köleye göre “özgür adam” anlamına gelmektedir. Bu pasajdan hemen önce kanunda *friman* yani özgür adam ifadesi kullanılıyordu; koca ve aile reisi anlamında *ceorlū* kullanmışlardır. O halde *hide* herhangi bir aile değil, sıradan özgür adamın ailesidir. Bu bağlantıyı anlayabilirsek, bir insanın sıradan bir özgür insan statüsünden yararlanmasını sağlayan standart bir toprak birimi için *hide*n nasıl kullanıldığını da anlayabiliriz. Ine yasaları, bir *hide*n sıradan özgür bir adamın statüsünü nasıl desteklediğini gösteren kurallar içerir. Bir *ceorlū*n iki yüz şilinlik bir *wergeldi* varken, bir soylunun ise bin iki yüz şilinlik bir *wergeldi* vardır. Genişleyen krallığında Gal unsurlarıyla başa çıkabilmek için Ine'in yasaları paralel bir hiyerarşi sağlar. Bir Galli'nin eğer bir *hide*i varsa, yüz yirmi şilinlik bir *wergeldi*, beş *hide*i varsa altı yüz şilinlik bir *wergeldi* vardır. Diğer yasal kaynaklar, beş *hide*n bir soyluya, bir *hide*n da sıradan özgür bir insana ait olduğunu söylemektedirler¹¹. Aynı standartlar hem İngiliz hem de Galliler için geçerlidir, buradaki farklılık, aynı zenginliğin Gallili birine daha düşük statü sağlamasından kaynaklanmaktadır.

Bu mülkiyet niteliklerinin işleyişinde İngiliz ve Galliler için başka bir fark daha vardır. Bir Galli, arazinin tamamına sahip değilse statüsünü kaybeder. Bir Gallili 'nin yarım *hide*'ı varsa, *wergeldi* seksen şilin, eğer arazisi yoksa *wergeldi* altmış şilindir. Aynı şey İngilizler için geçerli değildir. Bir İngiliz asilzadesi topraksız olabilir ama yine de asil olarak kalabilirdi. İki ülke için statünün temeli farklıdır. Gallili için mülkiyet zorunludur. Eğer mülkü varsa statüyü kazanmıştır, yoksa statüsünü kaybetmiştir. Bir İngiliz için ise mülkiyete sahip olması yeterlidir. Eğer mülkü varsa statüyü kazanır ancak mülkiyetini kaybederse de statüsünü kaybetmez¹².

Bu sadece İngilizlere üstün bir hukuki konum kazandırmanın yollarından biri değil. Toplumdaki bir değişime yanıt olarak yasadaki bir değişikliğin etkisidir. Buradaki durumu şöyle açıklayabiliriz, kral Ine'nin Wessex bölgesinde yasal olarak özgür olmasına rağmen *manor* lordunun kiracısı olan birçok köylünün bulunduğunu gösteren ikna edici

¹¹ “The Laws of King Ine” mad. 24;2, 32, Attenborough, s. 45,47; Dorothy Bethurum, “Six Anonymous Old English Codes”, *The Journal of English and Germanic Philology*, 49/4 (October,1950), s. 449-463; Liebermann, *a. g. e.*, s. 646.

¹² “The laws of King Ine”, mad. 32, 51, Attenborough, s. 47,53, Lieberman, *a. g. e.*, s.118.

argümanlar bulunmaktadır. Yani *ceorlün*, statüsünü korumak için gereken standart arazi ile arasındaki bağ da ortadan kalktı¹³.

Yedinci yüzyılın başında yayımlanan Kent kralı Aethelberht'in (865-871) yasalarında durum oldukça farklıydı. Tarih olarak kral Ine (688-726) yasalarından daha eski olan bu yasalar aynı zamanda toplumun daha eski bir durumunu ortaya koyuyor. *Læt*, adı ve statüsü bakımından Frenk *litus* veya *lidus*'una karşılık gelmektedir. Ayrıca arazi sahibine uygun bir pozisyona sahip olduğunu varsayan, *ceorl* hakkında bilgilerde içerirler. Kentli *ceorl*, bir anlamda, başlı başına bir lorddu. Bu kanıtlar toplumu yüzeysel olarak değerlendirmiyor aksine en eski İngiliz yasaları olan bunlar, farklı eksiltili bir tarzda, sıkı sıkıya örülmüş bir birlik oluşturuyorlar. Kilise ve laik mahkemeye ilgili birkaç kısa kuralın ardından Aethelberht'in hukuk kitabının ana bölümü başlar. Ana bölüm üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm kralla ilgili kuralları, ikinci bölüm soylulara yani *ceorllere* ilişkin kuralları içerir. Bu yasaların üslubu eksiltilidir. Bazı kuralların, söylenenlerden, özellikle de bir sınıfa uygun kuralın, bir başka sınıf için belirtilenenden çıkarsanarak çıkarılabileceği için belirtilmemiştir. Örneğin, bir soylunun korumasının ihlali nedeniyle ödenen tazminatın on iki şilin olduğu hiçbir zaman belirtilmemiştir ancak bu soyluya ödenen tazminatla ilgili iki kuraldan, kral ve prens için verilen paralel kurallarla karşılaştırıldığında çıkarılmaktadır¹⁴.

*Loaf-eater*lerden birini öldürmek, *ceorlün* korumasını ihlal etmektir. Hlaford veya hlafæta'ya hediye verme ve koruma sağlama şeklindeki iki işlev yani mund¹⁵, Erken Orta Çağ lordluğunun özüdür. *Loaf-laeter*lerle ilgili kanunun hemen ardından, bir adamın bir *læti* (yarı-özgür insan) öldürmesi durumunda *wergeld* ödemelerini belirleyen kanunlar gelmektedir. *Læt*'in üç sınıfı vardır. Birincisinin *wergeldi*, seksen şilin, ikincisinin *wergeldi* altmış şilin, üçüncüsünün *wergeldi* kırk şilindir.

¹³ "The Laws of King Ine", mad. 64, Attenborough, s. 57; Walter Schlesinger, "Herrschaft und Gefolgschaft in der germanisch-deutschen Verfassungsgeschichte", *Historische Zeitschrift* 176, no. 2 (1953): 232.

¹⁴ Henry Gerald Richardson- George Osborne Sayles, *Law and Legislation from Aethelberht to Magna Carta*, Edinburgh, 1966, chapter i ve appendix; "The laws of King Aethelberht", mad. 2-32, Attenborough, s. 5-9.

¹⁵ Mund: Anglo-Sakson toplumunda lordun koruması ve himayesi. Bir diğer anlamı, gelinin ailesine, damadın ailesi tarafından, özellikle kabile toplumlarında, verilen bir miktar para veya mal.

Buradaki zorluk, yarı-özgür insan hakkındaki bu kanunların neden özgür insanla ilgili kanunların bir kısmına dahil edildiğini açıklamaktır. Bu ilişkinin ne olduğu Aethelberht yasalarının diğer bölümleri karşılaştırılarak açıklanabilir. Üç sınıf yarı-özgür adam için üç *wergeld* veren kanunlar, bir erkeğin üç sınıf hizmetçi kızdan biriyle cinsel ilişkiye girmesi durumunda bir kralın *mundunun* ve bir *ceorlün mundunun* ihlali için üç ceza veren kurallarla karşılaştırılmalıdır. Kralın korumasının ihlali durumunda tam tazminat elli şilin, *ceorlün* korumasının ihlali durumunda tam tazminat altı şilindir. En yüksek sınıftan kraliyet hizmetçisi kıza ilişki için elli şilin, ikincisi için otuz beş şilin, üçüncüsü için on iki şilin ödenmesi gerekiyor. *Ceorlün* hizmetçilerinden birincisi için altı şilin, ikincisi için elli *sceatta*¹⁶ ve üçüncüsü için otuz *sceatta* ödenmesi gerekiyor¹⁷. Bu üç grup bölünmeye karşılık, 26. bölümde *læt* sınıfında kendi içinde üç gruba ayrıldığını görüyoruz. O halde, *ceorlün*, üç yarı-özgür sınıftan birine ait olan *læt*'in lordu olabileceği yönünde bir çıkarımda bulunma hakkına sahibiz¹⁸.

Maitland'ın sorunu, eğer bir hide, boyutları oldukça geniş aralıkta değişse de genellikle yaklaşık olarak 120 dönümlük ekilebilir tarla ise bunun sıradan özgür bir insanın standart olarak sahip olamayacağı kadar büyük bir tarla olmasıydı. Kent yasalarının sorunu çözdüğünü görmekteyiz. Bu büyüklükteki bir tarla için *ceorlün* çekirdek ailesi dışında bir iş gücüne ihtiyaç vardı. Maitland, akrabalık ilişkine değindi ancak Kent yasalarının, *ceorlün* gerekli iş gücünü sağlamak için bakmakla yükümlü olduğu kişilere, *hlaƿetasına* ve *lætine* başvurabileceğini gösterdiğini, gözden kaçırdı. Ayrıca yasalar, *ceorlün* zenginliğine karşılık gelecek bir sosyal konumda olduğunu da göstermektedir. *Ceorl*, bir *hlaƿord* yani lorddu.

Aynı şekilde, İrlandalı sıradan özgür adam yani *boaire*, statüsüne ilişkin en ayrıntılı Eski İrlanda yasalarında toprakları ve varlıkları hakkında verilen bilgilere bakılırsa, birinci dereceden ailesinin dışında iş gücüne ihtiyaç duyduğu görülmektedir¹⁹. Onun da bakmakla yükümlü

¹⁶ Sceatta: Anglo-Sakson dönemde kullanılan, 0,8-1,3 gram ağırlığında küçük, kalın bir gümüş sikke.

¹⁷ "The Laws of King Aethelberht", mad. 10,11,16, Attenborough, s. 5,7.

¹⁸ Benveniste, *a. g. e.*, s. 27,28; Schlesinger, *a. g. m.*, s. 13-14,29.

¹⁹ *Crith Gablach*, s. 7-10.

olduğu köle ve yarı-özgür kimseler vardı. İrlandalılarla İngilizler arasındaki temel fark, başladıkları sosyal sistem değil, daha sonra meydana gelen değişikliklerde yatmaktadır. İrlanda'da görüldüğü gibi, *boaire*'nin altında yeni özgür insan sınıfları ortaya çıktı, İngiltere'de ise *ceorl* için mülkiyet yeterliliği gerekli bir nitelik olarak değil, yalnızca yeterli bir nitelik olarak kaldı.

Teorinin üç ana temelinden sonuncusu, *hidein*, tek sabanla işlenebilir bir toprak parçası olmasıdır. İrlandalı *boaire*'in mülkiyet niteliklerinden biri de tam bir saban takımına sahip olmasıdır. İngiltere'ye döndüğümüzde ise Kent'teki standart toprağa (ortaklığa) *sulung* adı verildi. Kelimenin Latince çevirisi "terra aratri" olması kelimenin etimolojik anlamını hala koruduğunu gösteriyor; *sulung*, Latince *sulcus* ile ortak kökten gelen *sulh* "pulluk" kelimesinden türemiştir. İngiltere'nin başka yerlerinde kanıtlar daha geç dönemlere ait ve daha dolaylıdır. Danelaw'da kullanılan Latince terim, eski İngilizce *plogesland* "sürülmüş arazi" anlamına gelen *carucata*'dır. *Plogesland*, eski Norman *plogesland*'ının İngilizleştirilmiş halidir. Bu kelimenin İskandinavya'dan ithal olduğu açıkça görülüyor. Karar vermemiz gereken şey, İskandinavlar tarafından yeni bir arazi ölçü birimi mi getirildi yoksa eski ölçü birimini tanımlamak için yeni bir kelime mi üretildi. Bir çiftlik alanı standart saban takımının sekiz öküzüne karşılık gelecek şekilde sekiz *bovates*'e bölünmüştür.

Bununla birlikte, *hidein bovates* olarak bölündüğüne dair örnekler vardır. Kral Athelstan (924-927), Grately'den çıkarılan yasalarda, *hideli* adamlardan ziyade *sabanlı* adamların yükümlülüklerinden söz eder. O halde, saban arazisinin veya sürülmüş arazinin *hidela* aynı birim olduğuna dair genel bir inanış vardır²⁰. *Hidein* kökeni ile ilgili öne sürdüğümüz teorinin sonucunda, sıradan özgür insanın *hidein* gelişimindeki önemini göstermektedir.

Sulung'un Kökeni

Kent toprak kayıtlarında kullanılan birim *sulung*dur. Ancak bazen Kent toprak kayıtlarında *hidelardan* söz edildiğine rastlanılmaktadır. Bu belgeler ya şüphelidir ya da Kent terminolojisine yabancı terimler

²⁰ *Crith Gablach*, s. 7; A. J. Robertson, *Anglo-Saxon Charters*, Cambridge, 1956, s. 74, 164; "The Laws of King II Athelstan", mad. 16, Attenborough, s. 137.

kullanılmıştır. Mesela, Bede'nin kayıtlarında bu durumla ilgili örnekler bulmaktayız. Bede *familiae* hesaplarını Kent'e taşıdığına *sulung* arazisini ortak araziden ayırmayı gerekli görmemişti. Böylece Bede'nin kayıtlarında kastettiği şeyin Kent'teki ekili araziler mi olduğu, yoksa Kent standardı olan *sulungun* yerine ortak arazileri mi kastettiğini pek bilmiyoruz²¹. Diğer taraftan Bede'nin iki hesaplama modu arasındaki farkı göz ardı ederek o zamandan beri, okuyucularını yanlış anlamaya sürükleyen bir hata yapıp yapmadığıyla ilgili net bir açıklamada da bulunamıyoruz. Bu tür belirsizlikler kafa karıştırıcıdır çünkü bu teknik sorunun doğru çözümüne pek de bağlı kalınmamaktadır. Birkaç noktaya değinmek gerekirse; Domesday'i derleyenlerin *hide* ve *carucate* yanında Kent terminolojisine ait olan *solin* kavramını da kullandılar. Bu kavramlarla 120 geld dönümlük bir arazi mi kastediyorlardı yoksa üç farklı arazi kayıt standardı mı kullandılar? Bunları bilmek kayıtları anlamak açısından önemlidir²². Şöyle ki, Bede ve Tribal Hidage'da eski İngiliz bölgelerindeki ve özel olarak Kent'te bulunan *hidelerin* sayılarını analiz ederken hangi büyüklükte olduklarını bilmemiz gerekir²³ çünkü bu hane sayıları yerel bilgilere dayanan gerçekçi tahminlerden mi yoksa tam tersine merkezi otoritenin zayıf temellere dayanarak yaptığı tahminlerden mi oluştuğunu öğrenmemizi sağlayan önemli kanıtlardır²⁴. Gerçekten de iki terim arasında, yani *hide* ve *sulung* arasında belirli bir ilişkinin mevcut olması gerektiği, bu kavramları kullanan araştırmacılar tarafından düşünülmüş ancak tam olarak açıklanmamıştır. Uzun zamandır araştırmacıların aklında olan ve kullanılması konuyla ilgili spekülasyonları önemli ölçüde kolaylaştırabilecek kesin bir ipucuna dikkat etmek isterim; Canterbury'deki Christchurch kilise tüzüğünün 1278 yılındaki kayıtları, Ordnance Survey koleksiyonunda (i.6) tıpkıbasım olarak yayınlanmış ve Kemble (Codex Dipl. s. 199), Earle (Land Charters, s. 89) ve Birch (Cartul. Saxonum, i. 476) tarafından yeniden basılmıştır. Tüzük, Mercia kralı Cenwulf ile başpiskopos Wulfred arasındaki M.S. 812 tarihli orijinal bir takas belgesidir. Mercian kralının Kent'teki mülklerle

²¹ Bede, *Ecclesiastical History of the English Nation*, www.internethistorysourcebooks.com, chapter XXV.

²² Frederic Maitland, *Domesday and Beyond*, Cambridge, 1897, s. 360,395,400.

²³ W. J. Corbett, "The Tribal Hidage", *Transaction of the Royal Historical Society*, 14 (1900), s. 187.

²⁴ Maitland, *a. g. e.*, s. 507.

ilgili olarak Canterbury başpiskoposuyla uğraşmak zorunda kalması, araziye hem ortak hem de Kent standartlarına göre değerlendirme girişimine fırsat vermiş olmalıdır. Başpiskoposun krala bir parça toprak vereceği söylenmektedir. Kent terminolojisinde bir *sulung*, tam olarak iki *manente* yani alışlagelmiş “toprak dağılımının” iki *hidena* karşılık gelecek şekilde hesaplanır ve *sulungun* dördüncü kısmı *yoklet*, *viansiuncula* olarak kaydedilir. Bu da bir aile arazisinin yarısına eşittir. Başpiskoposun, krala vereceği toprak parçasını bu şekilde yorumlamalıyız. Başpiskopos bu toprakların karşılığında aldığı mülk, Faversham yakınlarında ve aynı standartlarla takdim edilmiştir. Dolayısıyla bu tüzük kayıtlarına dayanarak dokuzuncu yüzyılın başında bir *sulungun* iki *hide*'a eşdeğer olduğunu söyleyebiliriz²⁵.

Sulung ve *hide* arasındaki bu ilişkinin daha sonra da çok fazla değişmediği gözlenmektedir. Arazi kayıtlarında Domesday ve sonrasına kadar *hide*in sürekliliğine ilişkin güçlü kanıtlar bulunmaktadır. Bunun yanında Kent'in hesaplama yöntemlerinde radikal bir değişikliğe de rastlanmamaktadır²⁶. Tam tersine tüzüğün kurduğu ilişki feodalizmin geç döneminden gelen kanıtlarla mükemmel bir şekilde örtüşmektedir. Aziz Augustine'in (354-430) on üçüncü yüzyılın başlarında yazılmış olan “Kara Kitabı’nda (Black Book), araziler, 200 dönüme bölünmüş *sulunglar* şeklinde kiracılara dağıtılmıştır²⁷. Bu bakış açısına göre Domesday kayıtlarındaki 450 dönüm ile iki buçuk *sulung* arasındaki fark görülmektedir. Yani gerçekte 500 dönüm olan tarla Domesday kayıtlarında iki buçuk *sulung* yani 450 dönüm şeklinde kaydedilmiştir. Öyle görünüyor ki Domesday’deki pasajlarda 40 ve 42 dönümlük araziler

²⁵ Johannis Kemble, *Codex Diplomaticus*, Londra, 1839, s. 199, 425; John Earle, *A Hand-Book to the Land Charters and Other Saxon Documents*, Oxford, 1888, s. 185.

²⁶ Gerçek araziler ile mali araziler arasındaki ilişkiyi büyük ölçüde bozan vergi muafiyetleri veya avantajlı vergilendirme sorunu elbette tamamen farklı bir sorundur. Ancak alt bölümlere ilişkin olarak *soiling* arazi ve *geld sulung*'un aynı prensip üzerine inşa edilmiş olması gerektiği söylenebilir.

²⁷ *Cotton MS. Faustina, A.*, London: British Library, mad. 46: Chistelet'ten elde edilen gelir...quelibet *sulunga* habet 200 acras... Quelibet acra istarum solingarum dat curie unum ovum in Cena Dobini, exceptis 50 acris apud Chelde. Summa ovorum 1050. (Chistelet de 5 *sulung* vardır.)

yarım *sulung* olarak kabul edilmiştir. Bu durumda da 50 dönüm ve ondan az olan yerler *yoke* olarak kaydedilmiştir²⁸.

Kral Cenwulf'un (757-796) bu hareketi belki de her zaman aynı anlamı taşıdığı varsayılan ev arazisi ile pulluk arazisi ya da ekili arazi için kullanılan eski terimler arasındaki orijinal karşıtlığın farkına varmak adına da olsa, dikkate değer görünüyor. Bede ve Tribal Hidage'ın *hide* hesaplamaları dahil edildiğinde ekili arazi sayısının iki katına çıktığı listelerden veri getirmeleri ihtimal dışı görünmüyor ve Kent'in vergilendirilebilir kapasitesine ilişkin Domesday tahmini, hâlâ imtiyazlı olmasına rağmen, daha büyük birimlerle ifade edilse de gerçeklerle aşırı derecede orantısız değildir.

Sonuç

Burada, Anglo-Sakson İngiltere'de kullanılan iki farklı toprak kavramından bahsettik. *Hide*, Heptarchy yönetimindeki altı krallıkta da ortak olarak kullanılan ve bir ailenin geçimlik toprağını ifade eden bir toprak birimi iken *sulung* ise sadece Kent'te kullanılan bir toprak birimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hidela ilgili önerdiğimiz teoriyi anlamak için, Germen toplumundaki akrabalık ilişkilerinin bilinmesi önemlidir. Aksi takdirde bireysel akrabaların, sıradan özgür insan statüsünü sürdürmek için ihtiyaç duydukları standart toprağı sağlamak için hak talep edebilecekleri kurumsal bir akraba grubu olmayacaktı. Aslında Anglo-Sakson İngiltere toplumu Kelt ve Germen akrabalık sistemi üzerine kurulmuş, zamanla ihtiyaçlar doğrultusunda bu akrabalık sistemi kurumsallaşmıştır. *Ceorl* ve *hide* ilişkisi de bunu kanıtlamaktadır. Anglo-Sakson kanıtlarına dayanarak akrabalık ilişkisinin toplum üzerindeki etkisi bu çalışmada anlatılmaya çalışılmıştır. Buradan *hide*in başlangıçta İrlanda'daki eşdeğeriyle aynı şekilde işlev gördüğü teorisi ortaya çıkar. *Hide*, sıradan bir özgür adamın statüsünü korumak için gereken araziydi. Kardeşlerinden ayrı bir evi vardı ve bir asilzade olmasa da düşük statülü bir lorddu. Akrabalarının ona standart toprağı sağlama görevi vardı. Eğer öyle olmasaydı o zaman bir tür yarı-özgür adam statüsünde olurdu. *Hide*, soyu, statü hiyerarşisini ve belki de lord ile tebaa arasındaki ilişkiyi tutarlı bir sistemde bir araya getiren toprak birimidir. Bu teori doğruysa, erken

²⁸ Maitland, *a. g. e.*, 2, 12; Charles Elton, *The Tenures of Kent*, London, 1867, s. 183.

orta çağ döneminin sosyal değişimlerden önce Avrupa'da Germenler ve Keltler arasında var olan akrabalık sistemi, yerleşim düzeni ve statü hiyerarşisi hakkında bir şeyler ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Aston, T. H., "The Origins of the Manor in England", *Transactions of the Royal Historical Society*, 8 (1958), s. 59-83.

Bede, *Ecclesiastical History of the English Nation*, www.InternethistorySourcebooks .

Bede, Ecclesiastical History, editor Charles Plummer, Oxonii 1896.

Bethurum, Dorothy, "Six Anonymous Old English Codes", *The Journal of English and Germanic Philology*, 49/4 (October 1950), s. 449-463.

Brunner, K., *Altenglische Grammatik*, Max Niemeyer, 1965.

Campbell, A, *Old English Grammar*, Oxford 1959.

Cartularium Saxonicum, editor G. Birch, London 1885.

Corbett, W. J., "The Tribal Hidage", *Transaction of the Royal Historical Society*, 14 (1900), s. 187-230.

Cotton MS. Faustina, A. London: British Library.

Crith Gablach, editor D. A. Binchy, Dublin 1941.

Earle, John, *A Hand-Book to the Land Charters and Other Saxon Documents*, Oxford 1888.

Elton, Charles, *The Tenures of Kent*, London 1867.

Émile, Benveniste, *Le Vocabulaire des institutions indo-européennes*, Paris 1969.

Harmer, F. E., *Select English Historical Documents of the Ninth and Tenth Centuries*, Cambridge 1914.

Karaimamoğlu, Tolgahan, *Kara Ölüm*, İstanbul 2022.

Kemble, M. Johannis, *Codex Diplomaticus*, London 1839.

Liebermann, Felix, *Die Gesetze der Angelsachsen*, Halle 1912.

Lot, Ferdinand, *Nouvelles recherches sur l'impôt foncier et la capitation personnelle sous le Bas-Empire*, Paris 1955.

Maitland, Frederick, *Domesday and Beyond*, Cambridge 1897.

Pokorny, Julius, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern 1959.

Richardson, Henry Gerald and Sayles, George Osborne, *Law and Legislation from Aethelberht to Magna Carta*, Edinburgh, 1966.

Robertson, A. J., *Anglo-Saxon Charters*, Cambridge 1956.

Schlesinger, Walter, "Herrschaft und Gefolgschaft in der germanisch-deutschen Verfassungsgeschichte", *Historische Zeitschrift*, 176/2 (1953), s. 225-275.

The Laws of the Earliest English Kings, editor F. L. Attenborough, Cambridge 1922.

Thurneysen, R., "Aus dem irischen Recht I: das Unfrei-Lehen", *Zeitschrift für celtische Philologie*, XIV (1923), s. 335-394.

Extended Abstract

In terms of origin and meaning, Sulung is worthy of inclusion among the original concepts used in Anglo-Saxon England, such as "gavelkind, villainage, wergeld". As evidenced by Bede, Old English land books, Domesday, and other sources, land was parceled out and called hides or hiwiecs, typically holdings of households or families. The concept of hide or hiwiec is a land concept widely used in Anglo-Saxon England. These concepts represent a family's subsistence property. In other words, in the early Middle Ages, the size of the landholding enabled a family to both pay taxes in kind and meet their own food needs. This measure varies according to regions and population density. However, in the Kent documents, whose land information records are very clear in the ancient charter collections, another concept was used instead of hide. In these documents, a special calculation is made showing that four yorke is equal to one sulung in the subsection of the land that will provide a family's livelihood, called yoke. Therefore, four yokes equal one sulung. The concepts of sulung and hide can generally be used interchangeably. However, over time, the use of the concepts of hide and sulung and their meanings have changed accordingly. Nevertheless, the concepts of hide and sulung are rooted in agricultural practices and refer to a family's subsistence land. This study presents an original analysis of the origin of the concepts of hide and sulung and their historical evolution.

The term "hide" is a regional expression that denotes a specific form of kinship associated with a particular status system. The following section will present the theoretical framework that will be discussed in this paper. It should be noted, however, that this is a hypothetical theory. The theory is based on historical evidence from the prehistoric period. The arguments put forth in support of this hypothesis can only lead to possible conclusions. The issue is not merely one that concerns the great questions of early English history, as Maitland demonstrates, but also the origins of Western European society. During the last hundred years of the pre-Christian era, Western Europe was dominated by peoples speaking branches of two Indo-European language groups (Germanic and Celtic), as well as the Roman Empire. It seems plausible to suggest that Germanic and Celtic speakers had been in close proximity for several centuries. The languages in question provide evidence of social interaction, encompassing a range of topics, including technology and political organisation. It can be argued that languages reflect the social structures of their speakers. It can be argued that languages not only reflect social classification and description, but also reflect the processes of societal change. Comparative philology provides evidence of this linguistic change. Nevertheless, philology does not attempt to reconstruct entire languages;

rather, it reveals their fundamental structures and reconstructs selected elements of the vocabulary of ancient languages. In historical times, the hide emerged as a territorial unit for the taxation of rents and services in kingdoms and lordships. The term "hide" was first used in the seventh century in England, where a food tax was collected from ten hides. In other words, a villager who has ten hides of arable land can cultivate three hides of it for the same tax.

The most fruitful starting points for an investigation into the origins of hide are Anglo-Saxon and ancient Irish law. The earliest extant laws of the Germanic peoples were written in the vernacular, in the case of the Anglo-Saxons. This fact has recently prompted a debate about the nature of kinship in early Germanic societies. The reason for this debate is that the laws are in the local language, which provides suitable material for comparative philological analysis. Additionally, the ancient Irish laws are also in the vernacular and have the advantage of being both the most comprehensive and the least studied of the early medieval European laws. There are a number of ideas and assumptions about hidel in Anglo-Saxon England and seventh-century Ireland. When these elements are considered collectively, they form a unified theory of concealment. This theory is of an archaic nature, deriving from the earliest traditions of society. Nevertheless, it remains a valid hypothesis. The theory is based on three main foundations: hidel is the land of a family, it is the land of the common free man (ceorl), and it is the land cultivated by a single plough.

The hide is the fundamental unit of social organization that integrates lineage, status hierarchy, and the relationship between lord and vassal into a unified system. If this theory is correct, it reveals something about the kinship system, settlement pattern, and status hierarchy that existed among the Germanic and Celtic populations in Europe before the social changes of the early medieval period.